

מצוות צריכות כוונה

באכילת מצה ומרור

מצוות צריכות כוונה

הגמ' במס' ראש השנה (כח,א) ובמס' פסחים (קיד,ב) דנה האם מצוות צריכות כוונה או לא. ונחלקו הראשונים להלכה האם קי"ל מצוות צריכות כוונה או לא. השולחן ערוך (אורח חיים סימן ס סעיף ד) מביא שני הדעות, ופסק שמצוות צריכות כוונה, וז"ל י"א שאין מצות צריכות כוונה, וי"א שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה.

שיטת הרמב"ם

בדעת הר"מ יש מבוכה גדולה, שבהלכות חמץ ומצה (פרק ו הלכה ג) פסק שאם אכל מצה בלא כונה, כגון שאנסוהו גוים או לסטים לאכול, יצא ידי חובתו. משמע שפסק שמצוות אין צריכות כוונה. ואילו בלכות שופר (פרק ב הלכה ד) פסק שמצוות צריכות כוונה, וז"ל המתעסק בתקיעת שופר להתלמד לא יצא ידי חובתו, וכן השומע מן המתעסק לא יצא, נתכוון שומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוון התוקע להוציאו, או שנתכוון התוקע להוציאו ולא נתכוון השומע לצאת לא יצא ידי חובתו, עד שיתכוין שומע ומשמיע. ובהלכות מגילה (פרק ב הלכה ה) פסק הרמב"ם שהקורא את המגילה בלא כוונה לא יצא, כיצד היה כותבה או דורשה או מגיחה, אם כיון לבו לצאת בקריאה זו יצא, ואם לא כיון לבו לא יצא. הרי לן שוב שפסק מצוות צריכות כוונה.

חילק בין אכילה לשאר מצוות

יש כמה וכמה תירוצים ליישב דברי הר"מ. הת"י הראשון הוא של הר"ן, ומבוסס על סוגיא דמסכת ראש השנה (כח,א) והכי איתא התם, שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא, כפאו מאן אילימא כפאו שד, והתניא עתים חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו, אמר רב אשי שכפאוהו פרסיים. אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא פשיטא היינו הך, מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל, אבל הכא (ויקרא כג) זכרון תרועה כתיב והאי מתעסק בעלמא הוא, קא משמע לן. נחלקו הראשונים בביאור הה"א של הגמ', רש"י מפרש שהה"א היא שמצה שאני, הואיל ונהנה באכילתו, הלכך לאו מתעסק הוא, שהרי אף לענין חיוב חטאת אמרינן, (כריתות יט,ב) המתעסק בחלבים ובעריות חייב, שכן נהנה.

גדר של "שכן נהנה"

רש"י חידש לנו שהדין של "שכן נהנה" שייך גם לגבי מצוות צריכות כוונה, שהיה אפשר לומר שאין זה סברא אלא היכא שהפטור הוא מטעם מתעסק, דהיינו שאין מעשה שעושה דרך מתעסק מתייחס אליו, אז אומרים שהיכא שנהנה אז הוא מרגיש מה הוא עושה והמעשה מתייחס אליו, אבל לגבי מצוות צריכות כוונה מה עוזר לו מה שנהנה, סוף כל סוף לא כוון למצוה. וצ"ל לדבריו שגם החסרון של אי כוונה במצוות הוא גדר של מתעסק, וכן באמת משמע בגמ' שם, והאי מתעסק בעלמא, ולכן היכא שנהנה שפיר יצא.

[דרך אגב יש בזה נקודה נפלאה, דהנה האחרונים (ר' יוסף ענגיל בספרו אתוון דאורייתא, והגר"ב בספרו ברכת שמואל) נוקטים שיסוד הדין שמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, הוא משום דמתעסק אינו פוטר אלא כשהאיסור הוא במעשה, שהיכא שהוא מתעסק אין המעשה מתייחס אליו, אבל בחלבים ועריות עצם ההנאה הוא האיסור, א"כ ממילא אין פטור של מתעסק, דסוף כל סוף נהנה ועבר באיסור. הם הוכיחו כדבריהם מסוגיא דמסכת קידושין (מג,א) מודה (שמאי הזקן, אף ש"ל יש שליח לדב"ע) באומר לשלוחו צא בעול את הערוה ואכול את החלב, שהוא חייב ושולחו פטור, **שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב**. היינו כנ"ל ששליחות שייך במעשה, אבל באכול חלב ובעול ערוה שהאיסור הוא בהנאה לא שייך שליחות, וממילא חייב השליח. אבל עי"ש שכתב שברש"י (שלנו) מבואר לא ככה, שכתב שהדין של "שכן נהנה" שייך גם במצות מצה, ושם הרי א"א לומר שעיקר מצות אכילת מצה, אינו במעשה האכילה אלא בהנאת אכילה, שהרי קיי"ל (פסחים קטו,ב) בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא, הרי לן שטעם מצה לא מעכב במצוה].

אכל מרור בלי כוונה

הפרמ"ג (פתיחה כוללת ח"ג אות ה') מסופק באכל מרור בלי כוונה האם שייך הסברא של "שכן נהנה", או דילמא שלא שייך אלא במצה ש"נהנה" אבל במרור שאינו נהנה לא. וצ"ע שלכאורה מסברא אינו תלוי בהנאה ממש, (ורק לפי הגר"י ענגיל במתעסק תלוי בהנאה) שהרי אין הנאת מצה מעכבת, אלא שאם הוא מרגיש מה שהוא עושה, לא מקרי מתעסק בעלמא, א"כ במרור שמרגיש טעם המרור א"כ הוי כמו מצה.

ויש להוכיח כדברינו מתוס' למסכת פסחים (קטו,א) שכתבו לחלק בין מידי דאכילה לשאר מצוות, ולכן במס' ראש השנה (כח,א) לא מייתי מאכלו בלא מתכוין, משום דלגבי אכילה לא בעינן כוונה כולי האי כמו בתפלה ותקיעה, ומש"ה נמי לא מייתי הכא ברייתות דהתם דבעו כוונה, דגבי תפלה ותקיעה בעי כוונה טפי כדפרישית. לכאורה החילוק בין אכילה לתקיעה הוא שבאכילה קיים הסברא של "שכן נהנה", ותוס' הרי מדברים באכל חזרת, א"כ מבואר שקיים הסברא של "שכן נהנה" גם במרור.

תי' הר"ן על הר"מ

עפ"י דברי רש"י אלה רצה הר"ן ליישב דברי הרמב"ם, שלעולם פסק מצוות צריכות כוונה, ומצה שאני משום "שכן נהנה", ואע"פ שבגמ' זה היה רק ה"א, אבל היות ומהמשך הסוגיא יש ראייה שמצוות צריכות כוונה, דהיינו מרבי זירא שהזהיר לשמיעה שיכוון להוציאו, א"כ אפשר לומר שלמסקנא סבר הר"מ, שאע"פ שמצוות צריכות כוונה, אין לדחות מימרא דאבוה דשמואל לגבי מצה משום "שכן נהנה".

תי' על פי הר"ח

לפי דברי רבינו חננאל שהזכרנו יש ליישב הקושיא על הר"מ בדרך אחר, שאולי באמת פסק מצוות אינן צריכות כוונה, ולכן במצה יצא, והא דצריך כוונה בשופר היינו טעמא משום דכתיב זכרון תרועה. אלא שעדיין קשה, שגם במגילה פסק שצריך כוונה, וי"ל עפ"י מש"כ המ"מ לקמן שבמקרא מגילה כו"ע מודו שצריך כוונה.

אונס שאני

מצאתי עוד תי' בשו"ת רדב"ז (חלק ד סימן כ) שלעולם פסק הרמב"ם מצות צריכות כוונה, כדאמר בהלכות שופר, וגבי מצה כיון שהוא יודע שהלילה פסח, ושזו היא מצה, ושהוא חייב באכילת מצה, אלא שאנסוהו פרסיים לאכול מצה, כיון שאנסוהו לאכול מכיון הוא לצאת ידי חובתו. ומה שכתב

אכל מצה בלא כוונה, כלומר בלא כוונה לאכול שלא היה חפץ לאכול, והיינו דאמר רב אשי כגון שכפאוהו פרסיים, דאם לא כן לוקמה כגון שאכל מצה למלאות נפשו כי ירעב, ולא נתכוון למצה של מצוה, אלא משום דבכי האי גוונא לא יצא ידי חובתו.

חילוק בין מעשה גמור למעשה כל דהו

ועי' במגיד משנה (הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ב) שיש לו מהלך אחר, שהרמב"ם סובר שכיון שאין אדם עושה מעשה בתקיעת שופר אלא השמיעה, ואפילו התוקע עיקרו השמיעה, לפיכך צריך כוונה, משא"כ באכילת מצה שעשה מעשה גמור. ורבה הוא שהשוה דינן, ולפיכך דקדקו ואמרו אלמא קסבר רבה מצות אינן צריכות כונה, ולא דקדקו כן מההיא דכפאוהו ואכל מצה, דבאמת אינו ראייה משם. אבל מסיים "ולא ראיתי מי שחילק בין מצוה למצוה בדין הכוונה".
ובהל' מגילה (פרק ב הלכה ה) כתב המ"מ **שאולי שהכל מודים במגילה**. וצ"ב מאי שנא מגילה משאר מצוות.

פרסומי ניסא

שוב מצאתי בשו"ת רדב"ז (חלק ה סימן קכה) שמפרש דברי המ"מ הסתומים, וז"ל והטעם, דבעינן פרסומי ניסא, ואם לא יכוין לבו אלא כקורא אגרת בעלמא, מאי פרסומי ניסא איכא. ותו דכל דבר שאין לאמרו על פה בעי כוונה, **שאם קורא בלא כוונה ואין מבין מה שמוציא בשפתיו הוי כקורא על פה ולא יצא**. ותו דמקרא מגילה הוי מדרבנן, והחמירו בה יותר ממצות תורה להצריכה כוונה דלא ליתו לזלזולי ביה.
יש להעיר שדבריו בפירוש האחרון של הרדב"ז, לכאורה סותרים את דברי המ"מ א כדלהלן.

מצוות צריכות כוונה במצוה דרבנן

יודעים הם דברי המגן אברהם (סימן סג) בשם הרדב"ז שהא דפסק המחבר שמצוות צריכות כוונה, זה אינו אלא במצוה דאורייתא, אבל במצוה דרבנן אין צריך כוונה. הנה מה שמצויין שם (רדב"ז ח"א כ') הוי טעות גמור שאינו מדבר כלל על מצוות צריכות כוונה, ויש שרצו לומר שכוונת המ"מ לשו"ת רדב"ז (חלק א סימן לד) שדן בכלי שנטבל שלא בכונה, האם עלתה הטבילה או לא. ועי"ש שדן במחלוקת רב ור"י האם טבילת נדה צריך כוונה, וכתב שם והוי יודע דהאי פלוגתא לא שייכא במצוות צריכות כוונה או אין צריכות דאפליגי בה תנאי ואמוראי, כדאיתא בפסחים ובר"ה, דהכא טבילה ושחיטה לאו מצוות נינהו אלא מכשירין, ובהני אפליגו רב ור' יוחנן, **דלמר מכשירין קילי ממצוות, ולמר חמירי**. אבל במצוות גופיהו אי בעו כוונה או לא, לא נכנסו בזה רב ור' יוחנן.

הרדב"ז ממשיך שלולי דמסתפינא אמינא דאפילו ר' יוחנן מודה לגבי טבילת כלים, כיון דטבילת כלים חדשים לאו דאורייתא היא, מודה הוא דלא בעו כוונה, ואף על גב דילפינן לה מכלי מדין, אסמכתא בעלמא היא, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות).
והנה הרדב"ז כתב בהתחלה שלמר טבילה חמירי ממצוות, א"כ נאמר שאם בטבילה שהיא חמורה, היכא שאינו אלא מדרבנן לא צריך כוונה, כ"ש במצוות שהיא קלה, בדרבנן לא צריך כוונה. אבל יש לדחוק הראיה שי"ל שאין כוונת הרדב"ז ממש שלר"י טבילה יותר חמור, אלא שהם שני נידונים שלא קשורים זה בזה, שאפילו ר"י יכול לסבור מצוות אין צריכות כוונה, ולר"ל הפוך.

מצוות צריכות כוונה במקרא מגילה

אבל לכאורה דברי המ"מ א תמוהים מאוד, שהרי הבאנו דברי הרדב"ז להסביר המ"מ שבמקרא מגילה לכו"ע צריך כוונה, משום דמקרא מגילה הוי מדרבנן, והחמירו בה יותר ממצוות תורה

להצריכה כוונה, דלא ליתו לזלזולי ביה. הרי לן שאדרבה לפי הרדב"ז אפילו למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, מודה במצוה דרבנן שמצוות צריכות כוונה.

באכילת מרור

על עיקר השיטה שבמצוות דרבנן אין צריך כוונה, יש להעיר מסוגיא דכרפס (פסחים קיד, א). דבמשנה כתוב הביאו לפניו, מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת. ובגמ' (קיד, ב) אמר ריש לקיש זאת אומרת מצות צריכות כוונה, כיון דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ליה, בבורא פרי האדמה הוא דאכיל ליה, ודילמא לא איכוון למרור, הלכך בעי למהדר לאטבולי לשם מרור, דאי סלקא דעתך מצוה לא בעיא כוונה, למה לך תרי טיבולי והא טביל ליה חדא זימנא. והנה המשנה מיירי בזמן הזה ולא בזמן הבית, שהרי כתוב שלוקח שני תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ובזמן הזה מצות מרור אינו אלא מדרבנן, א"כ איך אפשר ללמוד שהמשנה סובר שמצוות צריכות כוונה, הרי במצוה דרבנן אין צריכות כוונה.

למה מצוה דרבנן שאני

הנה יש להסתפק למה לפי המ"א מצוה דרבנן לא צריך כוונה, אפשר לומר שהוא מטעם ספק, דהיינו שנחלקו הראשונים האם קי"ל כמ"ד מצוות צריכות כוונה או לא, א"כ במצוה דרבנן אומרים ספק דרבנן לקולא, ולפי"ז ניחא הסוגיא דפסחים, שהרי התנאים והאמוראים לא הסתפקו בזה, ומאן דס"ל מצוות צריכות כוונה סובר שגם בדרבנן צריך כוונה, א"כ שפיר מוכיח ר"ל ממתני' דמיירי במרור דרבנן, שמצוות צריכות כוונה בכל מצוות. אבל יש לפרש שמעיקר הדין מצוות דרבנן לא צריכות כוונה, ובאמת אם המקור הוא מהרדב"ז לגבי טבילת כלים, אז פשוט שאין זה מטעם ספק, שכתב שבטבילת כלים אין צריך כוונה אפילו לר"י שטבילה צריך כוונה. א"כ הדרא קושיא לדוכתיה למה צריכים כוונה במרור, אלא ע"כ שגם מצוה דרבנן צריך כוונה ודברי המ"א צע"ג.

ועי' בבית"ל (סי' ס' ד"ה וכן) שדן האם הא דפסק בשו"ע שמצוות צריכות כוונה, הוא מטעם ספק או מטעם וודאי, ונ"מ אם לא כוון, האם חייב לחזור ולברך. ועי"ע סי' תפט (סעיף ג' וד'), ובמ"ב (ס"ק כב) ושער הציון (אות כו), שנחלקו בזה המ"א והגר"א, ואכמ"ל.

שיטת הגר"א

לגבי עיקר השאלה האם מצוה דרבנן צריך כוונה, עי' במשנה ברורה (סימן ס"ק י) שלפי המ"א בשם הרדב"ז דבמצוה דרבנן א"צ כוונה, אז כל הברכות שהם ג"כ דרבנן לבד מבהמ"ז אם לא כיון בהם לצאת יצא בדיעבד, אך כתב שמכמה מקומות בשו"ע משמע שהוא חולק ע"ז, וכן מביאור הגר"א בסימן תפ"ט משמע ג"כ שאין לחלק בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן. ועי' בביאור הלכה (ד"ה וכן הלכה) שר"ל דשם (סעיף ד) דוחק את עצמו להעמיד הדין דשו"ע אליבא דמ"ד מצוות א"צ כוונה, ובאמת השו"ע בעצמו פסק בסימן ס' דצריכות כוונה, יותר טוב הו"ל לתרץ משום דספירה דרבנן כמו שמתרץ הא"ר, אלא וודאי דס"ל שאין לחלק בזה.

היכא שאינו יודע שהיום פסח

הר"ן (ראש השנה ז, ב בדפי הרי"ף) כתב בשם הרא"ה ז"ל, שהא דשלחו ליה לאבוה דשמואל שאם כפאו ואכל מצה שיצא, ומסקינן שכפאו פרסיים, דדוקא כי האי גוונא יצא, שיודע הוא שעכשיו פסח וזו מצה, אלא שאינו מתכוין לצאת, אבל כסבור חול הוא ואכל מצה, או כסבור לאכול בשר ואכל מצה ודאי לא יצא, דאם איתא למה לי למינקט כפאוהו פרסיים, לנקוט חד מהני גווני אלא ודאי כדאמרן. לכאורה הסברא בזה הוא, שאע"פ שסובר מצוות אין צריכות כוונה, אבל היכא שהוא מתעסק לא יצא, ואם אינו יודע שהיום הוא פסח מקרי מתעסק.

תימה גדולה בדברי המחבר

אבל אם כנים הדברים אז יש תימה גדולה על המחבר, שהרי פסק (או"ח סימן תעה, ד) שאם אכל מצה בלא כוונה, כגון שאנסוהו עכו"ם או לסטים לאכול, יצא ידי חובתו. והיינו שאע"פ שבסי' ס' פסק שמצוות צריכות כוונה שאני מידי דאכילה שכן נהנה. (כדבריו בכס"מ) אבל א"כ קשה טובא שהרי ממשיך המחבר וכתב, **כיון שהוא יודע שהלילה פסח ושהוא חייב באכילת מצה**, אבל אם סבור שהוא חול, או שאין זו מצה, לא יצא, והיינו כדברי הרא"ה הנ"ל, וקשה שהרא"ה אמר את דבריו למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, ואז חידש שמודה שהיכא שהוא מתעסק לא יצא, אבל לדידן שמצוות צריכות כוונה, אלא שבמילי דאכילה לא צריך כוונה משום שכן נהנה, אז גם במתעסק קיים הסברא, שהרי מקור הסברא של שכן נהנה הוא במתעסק, שמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה.

אבל באמת מדברי הר"ן עצמו יש להוכיח כהמחבר, שהר"ן כתב שהמקור להרא"ה הוא ממה שנקטו הציור של אכילת מצה בלא כוונה באופן של כפאו לאכול מצה, ולא באופן שהוא לא יודע שהוא פסח, ומיד הביא הר"ן דברי רש"י שאם לאו שאמר רבה תוקע לשיר יצא, לא היינו לומדים הדין מהא דכפאו לאכול מצה, משום דשאני מצה שכן נהנה, הרי לן שאפילו לפי הצד שאומרי "שכן נהנה", נקט הציור של כפאו לאכול ולא ששכח שהיום פסח, א"כ מבואר שאפילו לפי הסברא של שכן נהנה, אם שכח שהוא פסח אינו יוצא, וצ"ע.

כוונה שלא לצאת

נחלקו הראשונים למ"ד מצוות אינו צריכות כוונה, אם כוון להדיא שאינו רוצה לצאת, האם יוצא. שיטת התוס' בכמה מקומות (סוכה לט, א ופסחים ז, ב) שאינו יוצא, ובזה מיישב איך אפשר לברך על נטילת לולב, הרי קי"ל מדאגביה נפק, א"כ אינו מברך עובר לעשייתו, אלא שהוא מכוון לא לצאת, וממילא שפיר יכול לברך. ועי' בבית יוסף (אורח חיים סימן תקפט) שגם דעת רבינו שמואל כך, דאף על גב דאמרינן מצות אין צריכות כוונה הני מילי בסתם, אבל במתכוין שלא לצאת אינו יוצא. וכתב שגם רבינו יונה בסוף פרק קמא דברכות (ו. ד"ה ורבינו שמואל) מביא דבריו, גבי פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא, והיינו ממה שמסתפק הגמ' בנקט כסא דשיכרא בידיה ופתח אדעתא דחמרא וסיים בדשיכרא, האם יצא או לא, ונשאר בתיקו, וק' למ"ד מצוות אין צריכות כוונה למה לא יצא, אלא משום דהוי ככוונה שלא לצאת (הואיל וכוון לברכה אחרת).

כוונה למצוה אחרת

בהא דמבואר ברבינו יונה (ובר"ן למסכת ר"ה) שאם מתכוון למצוה אחרת נחשב כמכוון שלא לצאת, יש להעיר מסוגיא דפסחים (הנ"ל) שר"ל מוכיח מאכילת מרור לכרפס שמצוות צריכות כוונה, והא התם מכוון בשביל כרפס, א"כ הוי כמכוון שלא לצאת, שלכו"ע לא יצא. והעירו לי דאולי רק במכוון למצוה אחרת הוי כמכוון שלא לצאת, אבל כרפס אינו מצוה, אלא היכרא בעלמא, א"כ רק אם מצוות צריכות כוונה לא יצא.

שיטת החולקים

ואח"כ מביא הב"י שבספר אוהל מועד (הל' ק"ש דרך ב) כתב שהעושה מצוה ואינו רוצה לצאת באותה שעה לא יצא, וכן כתבו רבותינו הצרפתים והרשב"א ז"ל, והרא"ה אומר שאפילו צווח שאינו רוצה לצאת ידי אותה מצוה יצא, וחזיק סברא זו בראיות בפירושו לפסחים גבי כפאוהו פרסיים ואכל מצה, היינו שהבין שהיכא שכפאוהו הוי כמכוון לא לצאת ובכל זאת למ"ד מצוות אינן צריכות כוונה שפיר יצא, ועי"ש (באהל מועד) שחולק על הראיה שאיפשר לדחותה ולומר דשאני התם דרחמנא אמר אכול מצה והא אכל. הב"י דוחה דברי הרא"ה משום שכבר כתב שרבינו יונה הביא דברי רבינו שמואל משמע דס"ל כוותיה, וכיון שכן לא חיישינן לדברי הרא"ה בזה.

אבל אין הרא"ה דעת יחיד בזה, דיעוין בחידושי הריטב"א (מסכת ראש השנה כח,א) בסוגיא דכפאו פרסיים, וז"ל וקמ"ל דמצות אין צריכות כונה לצאת בדיעבד, ואפילו עומד וצווח נמי איני רוצה לצאת ולאכול לשום מצוה יצא כגון הא דכפאוהו פרסיים. ועי"ע בחידושי הריטב"א למסכת פסחים (ז,ב) לגבי ברכת נטילת לולב שכתב וז"ל ואין העולם נוהרין בזה וסומכין לפי שאפילו לדברי האומרים מצות אינן צריכות כוונה לצאת הני מילי בעושה בסתם אבל במתכוין שלא לצאת אינו יוצא, ובודאי שזה הדין צריך בדיקה בשמעתין אלא שכן כתבו בתוספות, ונראין דבריהם במצוה הנעשית ע"י אחרים כגון הבדלה וכיוצא בו שאינו מוציא בעל כרחו, ולפיכך סומכין להבדיל כל אדם בביתו, ואף על פי ששמע בבית הכנסת. הרי לן שרק לגבי לצאת מאחרים סובר שכוונה שלא לצאת מועיל, אבל בעושה המצוה לעצמו יצא בכל אופן.

סתירה בדברי הרא"ה ויישוב הגרע"א

עי' בספר יום תרועה (מסכת ראש השנה כח,א) שכתב דלפירוש הרא"ה דאם היה סבור לאכול בשר ואכל מצה לא יצא, כ"ש כשיודע שהיא מצה ומתכוין שלא לצאת כ"ש דלא יצא, ולכן כתב לתמוה על מרן הב"י (ס"ס תקפ"ט) שהביא דברי האהל מועד בשם הרא"ה שאפילו צווח שאינו רוצה לצאת ידי אותה מצוה יצא.

אבל עי' בהגהת הגרע"א (או"ח סי' תעה) שדחה דבריו, שהרי שיטת רבה היא שמצוות אין צריכות כוונה, ואינו חולק על המשנה (ראש השנה לב,ב) שכתוב והמתעסק לא יצא, והשומע מן המתעסק לא יצא, וע"כ צ"ל שמתעסק יותר חמור, א"כ אפילו לפי הרא"ה שלמ"ד מצוות אין צריכות כוונה אז גם כוונה שלא לצאת לא מועיל, אבל היכא שהוא מתעסק מודה שאינו יוצא, והיכא שאינו יודע שהיום פסח הוי מתעסק בעלמא.

אכילת מרור בשכח שהיום פסח

עי' בספר חק יעקב שכתב שמה שכתב המחבר שאם שכח שהיום פסח אז לכו"ע לא יצא, זה דווקא במצה אבל במרור בזה"ז שאינו אלא מצוה דרבנן ולא צריך כוונה, אז גם בשכח שהיום פסח יצא ידי חובתו. אבל צ"ע שאפילו אם נאמר שבמצוה דרבנן לא צריך כוונה, אבל במתעסק יתכן שלא יצא, (כדברי הגרע"א הנ"ל) א"כ היכא ששכח שהיום פסח אולי לא יצא גם מצות אכילת מרור. ואולי ס"ל להח"י שהיכא שאינו יודע שהיום פסח אינו גדר של מתעסק, וצ"ע.

כוונה לגבי איסור בל תוסיף

הטורי אבן (מסכת ראש השנה כח,ב) רצה להוכיח כהשיטות דלמ"ד אין צריך כוונה, אפילו מתכוין בהדיא שלא לצאת אפ"ה יוצא, דבפרק י' דעירובין (צה,א) תנן, המוצא תפילין מכניסן זוג זוג, ר"ג אומר ב' ב', ומוקי לה בגמ' במצות צריכות כוונה פליגי, תנא קמא סבר מצות א"צ כוונה, לא לצאת ולא לעבור על בל תוסיף, ואי מכניסן ב' ב' אף על גב דאין מתכוין למצוה עובר בב"ת, ור"ג סבר מצות צריכות כוונה, בין לצאת בין לעבור מש"ה מכניסן ב' ב', וכיון דאין מתכוין למצוה אין עובר. ואי במתכוין בהדיא שלא לצאת אינו יוצא, אפילו למ"ד מצות א"צ כוונה, א"כ לת"ק נמי יכניס ב' ב' ויכוין להדיא שלא לצאת, וכמו שאין יוצא בכה"ג, ה"נ אינו עובר, דהא לצאת ולעבור חדא מחתא נינהו, אלא וודאי ש"מ דלצאת ולעבור אפילו במתכוין להדיא שלא לשם מצוה יוצא, והה"נ דעובר, מש"ה לת"ק דמצוות א"צ כוונה א"א בב' ב' בשום ענין משום בל תוסיף.

ותי' הגרא"ו בקובץ שיוערים (ח"ב סי' לג,ב) דיש הבדל מהותי בין הכוונה למ"ד מצוות צריכות כוונה, בין הכוונה למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, אם מכוון שלא לצאת שאינו יוצא. דלמ"ד מצוות צריכות כוונה, הכוונה היא שיהיה כאן מעשה מצוה, דבלי כוונה לא נחשב התקיעה ל"תקיעת שופר" אלא לתקיעה בעלמא, ולכן אם לא כוון לצאת אינו עובר גם בבל תוסיף, שבלי כוונה אין כאן כלום. אבל למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, אז אם עשה גם בלי כוונה נחשב מעשיו

למעשה מצוה, אלא שאם כוון שלא לצאת לא יצא ידי חובתו, משום שאינו יכול לצאת בע"כ, אבל אי כוונה אינו משפיע על עצם מעשה המצוה. ולכן י"ל שאע"פ שלא יצא ידי חובתו, אבל היות ונחשב למעשה מצוה, שפיר עבר על בל תוסיף, ורק למ"ד מצוות צריכות כוונה, אם לא כוון למצוה כמו שאינו יוצא ידי חובתו אינו עובר בבל תוסיף, דלא נחשב שעשה מעשה מצוה כלל.